

І. О. Христич, канд. економ. наук,
доцент кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національного університету
«Юридична академія України імені
Ярослава Мудрого», старший науковий
співробітник сектора дослідження
проблем злочинності та її причин
Інституту вивчення проблем
злочинності НАПрН України

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Розкрито визначення та дана характеристика стану корупції в Україні, а також шляхи її подолання.

Раскрыто определение и дана характеристика состояния коррупции в Украине, а также пути ее преодоления.

1. Корупція – це складне соціальне явище, що негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави, загрожує демократії та правам людини, реалізації принципу верховенства права, підриває соціальну справедливість, легітимність публічних інститутів, добробут, завдає шкоди суспільству, соціальному прогресу та національній безпеці. В чинному Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції»¹ у ст. 1 дається таке визначення: «корупція – використання особою, зазначеною в частині першій статті 4 цього Закону, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в частині першій статті 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей».

¹ Про засади запобігання і протидії корупції в Україні : Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

2. Корупція виникає як результат дії системи об'єктивних та суб'єктивних причин й умов. Загалом ефективна протидія корупції передбачає системний підхід та застосування комплексних заходів. Зрозуміло, що повного подолання та викорінення корупції неможливо, тому що ще, як це підкреслював Шарль Монтеск'є «...відомо вже з досвіду віків, що будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона буде йти у цьому напрямку, доки не досягне належної їй межі»¹.

3. Корупція існує в будь-якій країні світу. Але розв'язання проблеми, пов'язаної з надзвичайно високим рівнем корумпованості українського суспільства, віднесено до пріоритетних напрямів діяльності Президента й Уряду України. Що стосується стану корупції, то за рівнем корупції у 2011 р. Україна зайняла позицію між Угандою (151-те місце) і Конго (154-те), поставили на 152-те місце серед 183 країн (індекс Transparency international). Індекс сприйняття корупції в Україні, визначений у ході опитування підприємців та аналітиків, демонструє ступінь поширеності та суми хабарів у державному та політичному секторах (від 0 – найвищий, до 10 – найнижчий). Він склав 2,3². Корупція поширюється як неформальна альтернатива економічно неефективному регуляторному середовищу³. Вона сприяє появі офіційних привілейованих структур, поряд з якими внаслідок правової слабкості держави неодмінно з'являються кримінальні злочинні структури. Останні не лише займаються злочинними промислами, тіншовим бізнесом, пошуком і наданням конфіденційної інформації, а й координують можливості виходу на певні ринки тим, хто не може зробити це офіційно, зменшуючи при цьому трансакційні витрати. Кримінальні елементи завдяки тісним контактам з бюрократією одержали можливість легалізації тіншових доходів і участі в перерозподілі надприбутку⁴.

При цьому слід зазначити, що в країні увесь час лише створюється ілюзія боротьби з корупцією. Тим паче, що останні роки Департамент інформаційних технологій МВС України не наводить офіційні дані про кількість осіб, які притягнуті до відповідальності за корупційні діяння.

4. Основною метою державної політики у галузі боротьби з корупцією є створення дійової системи запобігання і протидії корупції, виявлення та

¹ Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки. заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – К. : Юрид. думка, 2004. – С. 12.

² Григор'єв І. Бої за правилами: пошук справедливості в судах подорожчав / І. Григор'єв // Тиждень. – 2012. – 19–25 січн. (№ 3). – С. 24.

³ Галушка З. І. Соціально-економічні чинники стратифікації трансформаційного суспільства / З. І. Галушка // Економічна теорія. – 2009. – № 3. – С. 58.

⁴ Там само.

подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, притягнення до відповідальності винних у їх вчиненні. Успішна протидія корупції можлива за умови наявності належного антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами державної влади та скоординованості, поінформованості громадськості про здійснення заходів із запобігання та протидії корупції, взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів громадянським суспільством.

У лютому 2010 р. одним із перших своїх указів Президент України створив Національний антикорупційний комітет, який є консультативно-дорадчим органом при Президентові України. Основним завданням цього органу є забезпечення сприяння Президенту в реалізації його повноважень, передбачених Конституцією. Відповідно до Указу Президента України «Про деякі питання Національного антикорупційного комітету» (від 16 березня 2012 р. № 201/2012) цей комітет передано РНБО України. Глава держави ухвалив Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки (від 21 жовтня 2011 р. № 1001/2011). 5 жовтня 2011 р. було підписано Указ Президента України № 964/2011 «Про першочергові заходи з реалізації Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Двадцять восьмого листопада 2011 р. була прийнята постанова Кабінету Міністрів України № 240 «Про затвердження Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки». Уся законодавча база в державі практично приведена у відповідність до Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

5. Провідними напрямками в подоланні корупції мають стати дотримання правових норм у сфері запобігання та протидії корупції; рівність усіх перед законом; невідворотність юридичної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення; поєднання зусиль держави і громадськості. Заходи протидії корупції повинні мати довгостроковий і послідовний характер. Зменшення ступеня корупційних діянь в Україні можливе лише за умови координації зусиль та засобів різних державних структур, суспільства, міжнародних організацій, а також шляхом формування у суспільстві негативного ставлення громадськості до цього явища як до суспільно негативного. Адже основна проблема боротьби з корупцією в нашій державі навіть не в її розмахах, а в тім, що суспільство сприймає корупцію як явище буденне, звичний засіб досягнення мети.

Так, результати проведених у червні 2010 р. Київським інститутом проблем управління ім. Горшеніна соціологічних опитувань «Корупція в Україні»¹ свідчать, що переважна більшість громадян України (68,8 %) задля розв'язання своїх проблем була вимушена давати хабарі. Соціологічні дослідження також показують, що серед опитаних спостерігається тенденція до відчаю і безнадійності у протидії корупції, що не може не насторожувати. Так, якщо у 2005 р. кількість респондентів, які виявляли готовність протидіяти корупційним проявам становила 60 %, то у 2009 р. цей показник склав лише 28 %². При цьому 59 % українських громадян вважають дії органів влади, спрямовані на подолання корупції, неефективними, тоді як частка переконаних в ефективності роботи публічної адміністрації щодо подолання корупції становить лише 16 %³.

6. Крім того, що необхідно підвищувати кваліфікацію суддів, працівників прокуратури та правоохоронних органів, треба приділяти значну увагу підвищенню антикорупційної правосвідомості громадськості. Тому велике значення набуває роз'яснення Міністерства юстиції України «Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики» від 26 серпня 2011 р.

¹ Українці засуджують корупцію, але дають хабарі (опитування) [Електронний ресурс] : [22 серп. 2010 р., 14:16] // УНІАН : останні новини. – Режим доступу: <http://unian.net/ukr/news/news-382036.html>.

² Слухання на тему: «Антикорупційна політика і практика: проблеми законодавчого забезпечення» / Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. – К.: СПД О. М. Москаленко, 2009. – С. 47.

³ Корупція сьогодні, або чому ми її не побороємо [Електронний ресурс] : [2 лютого 2011 р.] // Український незалежний центр політичних досліджень : офіц. веб-сайт. // Громадянське суспільство. – 2011. – № 1 (15). – С. 45–52. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/5151>.